

етичні норми. Опертям для відповідної сфери є ціннісні орієнтації, відповідно, стереотипи у межах даної сфери мають глибоко аксіологічний характер. Зокрема, негативно маркований етнокультурний стереотип *смордливыи злости* ядерним значенням якого є 'поганій' (*Смордливыи злости ω(t) дийъ вашии(x) ω(t)гонъте* (I пол. XVII ст. *УС Кан.* 79) [СЛУМ, Т. 10, с. 132]), розвиває виразно негативну аксіологію периферійних значень: 'шкідливі', 'недобрі', 'аморальні'

Позитивні аксіологічні потенції проявляє ад'єктив *душевный*, який ми умовно відносимо до одоративного модусу перцепції у межах сфери «почуття людини». Відповідний прикметник тільки у контексті з іменником *запахъ* виявляє відношення до означеного модусу, передаючи емоційну реакцію суб'єкта, викликану одоративною якістю. Разом із тим, ад'єктив *душевный* у структурі етнокультурного стереотипу *душевный запахъ* виформовує значення 'чистота моральних якостей', 'благородство' (*Ссть теды ев(з)лского бѣсажженого шгорѣда благослови(н)ный дневи сѣму належачий цвѣ(т), котрого(м) ва(м) до душе(вного) запаха пода(н)*) (I пол. XVII ст. *УС Кан.* 79) [СЛУМ, Т. 10, с. 132]).

Отже, обмеженість об'єктивної базових одоративних сенсорних відчуттів, засвідчена матеріалами СЛУМ, компенсується ототожненням запаху з іншими перцептивними відчуттями, що відображено у структурі етнокультурних стереотипів сенсорного сприйняття, або таких, що втрачають зв'язок із вихідною одоративною ознакою – псевдосенсорних.

У значеннєвому полі етнокультурних стереотипів, заґрунтованих на перцепції сприйняття навколишнього світу за допомогою запахів, можна виділити різні сфери їх побутування: «характеристика запаху», «етапи існування людини», «характеристика вчинків людей», «почуття людини», у межах яких стереотипи набувають виразної аксіологічної орієнтації, яка розглядається з позиції ціннісного бачення світу. Пропонована тема є перспективною для подальших досліджень автора.

Література:

1. Кубрякова Е. С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира / Е. С. Кубрякова. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 560 с.
2. Курилович Е. О методах внутренней реконструкции / Е. Курилович // Новое в лингвистике, Вып. IV. – М. : Наука, 1965. – С. 36–44.
3. Плужников М. С. Среди запахов и звуков / М. С. Плужников, С. В. Рязанцев. – М. : Мол. гвардия, 1991. – 231 с.
4. Рузин И. Г. Когнитивные стратегии именованья. Модусы перцепции (зрение, слух, осязание, обоняние, вкус) и их выражение в языке / И. Г. Рузин // Вопросы языкознания. – 1994. – № 6. – С. 17–27.
5. СЛУМ – Словник української мови XVI – першої половини XVII ст. / гол. ред. Д. Гримчишин. – Львів, 1994–2010. – Вип. 1–15.
6. Ставицька Л. Стаття крізь призму запаху / Л. Ставицька // Вісник Львівського ун-ту. Серія філологічна. – 2006. – Вип. 38. – Ч. II. – С. 72–78.
7. СУМ – Словник української мови : в 11 т. / [гол. ред. кол. І. К. Білодід]. – К. : Наукова думка, 1970–1980.
8. Франко І. Я. Из секретів поетичної творчості / І. Я. Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К., 1980. – Т. 37. – 489 с.

УДК 81'373

Ю. В. Ткаченко,

Інститут філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ КЛАСИФІКАЦІЇ РЕАЛІЙ ТА ВИЯВЛЕННЯ ЇХ АКСІОЛОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Стаття присвячена особливостям класифікації реалій. Розкрито сутність понять «безеквівалентна лексика», «реалії», «кологит». Проаналізовано різні типи класифікацій реалій, особливу увагу приділено тематичному принципу класифікації, що розглядається на прикладі українських та німецьких реалій. В статті також розглядається аксіологічний потенціал реалій.

Ключові слова: безеквівалентна лексика, реалія, колорит, тематична класифікація, аксіологічний потенціал.

PECULIARITIES OF REALIA CLASSIFICATION AND REVEALING OF ITS AXIOLOGICAL POTENTIAL

The article deals with the peculiarities of realia classification. It reveals the essence of the concepts of «non-equivalent vocabulary», «realia» and «color». The realia is a term denoting a characteristic phenomenon of history, culture or mode of life of a chosen community that seems strange and difficult to comprehend by the given counterpart. The different types of realia classifications were analyzed, their differences and similarities were determined by the method of comparing.

The article investigates the main reasons for the formation of each type of realia classification and consider the most important features of each group of realia. Special attention was paid to the principle of thematic classification, considered on the example of German and Ukrainian realia. The findings reveals that the basic principle of realia classification is a way of realia grouping by subject matter.

The axiological potential of realia is also considered in the article. It was also revealed that anthroponyms (personal names) and toponyms (place names) as a part of realia possess the greatest axiological potential, because they create a local color and carry axiological sign. Axiologisation of linguistic realia as resort to cultural values and language of any nation is the value orientation process, which involves the enrichment of knowledge, development of the value formation and development of professional skills of teachers of foreign languages.

Keywords: non-equivalent vocabulary, realia, color, thematic classification, axiological potential.

ОСОБЕННОСТИ КЛАССИФИКАЦИИ РЕАЛИЙ И ВЫЯВЛЕНИЕ ИХ АКСІОЛОГИЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА

Статья посвящена особенностям классификации реалий. Раскрыта сущность понятий «безэквивалентная лексика», «реалии», «кологит». Проанализированы различные типы классификаций реалий, особое внимание уделено тематическому принципу классификации, который рассматривается на примере украинских и немецких реалий. В статье также рассматривается аксиологический потенциал реалий.

Ключевые слова: безэквивалентная лексика, реалия, колорит, тематическая классификация, аксиологический потенциал.

За останні два десятиліття у зв'язку з активізацією міжнародних контактів акцентувалася увага на вивченні національних особливостей мовної свідомості комунікантів – представників різних лінгвокультурних спільнот. Найважливішим елементом людського спілкування є мова, яка сприяє розвитку та еволюції людства. Мова кожного народу формується одночасно з культурою, тому не можна розглядати їх нарізно один від одного. Так, з часом змінюється, модернізується культура кожного суспільства, що має своє відображення і в мові, з'являються нові слова, вирази.

Як зазначає Л. В. Мосієнко, «Мова – факт культури, тому що: 1) вона є складовою частиною культури, яку ми успадковуємо від наших предків; 2) мова – основний інструмент, за допомогою якого ми засвоюємо культуру; 3) мова – най-

важливіше з усіх явищ культури, бо якщо ми хочемо зрозуміти сутність культури – науку, релігію, літературу, то повинні розглядати ці явища, як коди, що формуються подібно до мови, бо природна мова має найкраще розроблену модель. Тому концептуальне осмислення культури може відбутися тільки за допомогою природної мови» [5, с. 155].

Серед лексичних одиниць, що містять в собі національно-культурний компонент, найбільший інтерес представляють реалії. Саме завдяки цим лексичним одиницям проявляються особливості культури та народу тої чи іншої країни. Як ми вже наголошували, мова реагує на будь-які зміни в суспільному житті, що відображається в її словниковому запасі.

Актуальність даної теми зумовлена тим, що інтерес до мовних реалій завдяки взаємодії культур весь час зростає. **Метою** статті є з'ясування особливостей класифікації реалій, аналіз їх групування за тематичною, місцевою чи історичною ознакою, а також виявлення аксіологічного потенціалу реалій.

Мовні реалії були предметом дослідження багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених такими як: А. В. Федоров, С. Флорін та С. Влахів, С. М. Верещагін, В. Г. Костомаров, В. С. Виноградов, Г. Д. Томахін, Р. П. Зорівчак та ін.

Лише на початку 50-х років ХХ ст. реаліями, як елементами національної своєрідності, зацікавилися вчені-лінгвісти. Реалії позначають предмети та явища побуту, культури, історії та звичаїв кожної країни. За своїм походженням слово «реалія» – латинський прикметник середнього роду множини (*realis*), який, зазнаючи впливу аналогічних лексичних категорій, в українській мові перетворився в іменник жіночого роду. Реалії є яскравими показниками взаємозв'язку мови та культури народу.

За своєю природою реалія складне і багатогранне явище, яке поєднує в собі матеріальне, мовне, граматичне та лексичне поняття. В філологічних дисциплінах явище реалії розглядають з двох точок зору:

1) реалія – предмет, явище чи поняття, притаманне для культури народу та країни, яке не зустрічається в інших народів;
2) реалія – лексична одиниця, яка позначає цей унікальний предмет чи явище (це може бути також словосполучення, наприклад, фразеологізми, прислів'я, приказки, в складі яких наявні реалії).

За визначенням Г. Д. Томахіна реалії – це назви, властиві лише певним націям та народам, предметів матеріальної культури, фактів історії, державних інститутів, імена національних і фольклорних героїв, міфологічних істот і т. д. [6, с. 5]. При зіставленні мов ці явища позначають слова, які відносяться до безеквівалентної лексики. Безеквівалентними є слова, що слугують для вираження понять, які відсутні в іншій культурі і, як правило, не мають еквівалентів за межами мови, до якої вони належать [6, с. 5].

У дослідженнях С. Влахова і С. Флоріна наголошується, що «в плані змісту відмінною рисою реалії є характер її предметного змісту, тобто тісний зв'язок референта – позначуваного реалією предмета, поняття, явища – з народом, країною або, рідше, з іншою соціальною спільнотою, з одного боку, і з історичним відрізком часу – з іншого; звідси відповідний національний/ місцевий і/ або історичний колорит» [3, с. 30].

С. М. Верещагін та В. Г. Костомаров у своїх дослідженнях зазначають: «Мова йде про матеріал саме лінгвокраєзнавчої природи: його специфіка (порівняно зі змістом інших аспектів) і його однорідність полягають у тому, що він відображає не реляційно-мовну, а екстралінгвістичну, позамовну семантику, тобто особливу інформацію, хоча і збережену мовою, але сформовану за її межами. Засвоєння цієї інформації, яка походить від національної культури, неможливе шляхом презентації одних лише мовних одиниць, оскільки неодмінним буде знайомство з самою національною культурою» [1, с. 43]. На думку Л. В. Мосієнко [5], реалії можуть володіти аксіологічним значенням, тобто відображати ціннісні орієнтації народу-носія мови.

В кожній мові існує велика кількість реалій, які відрізняються одна від одної за своєю формою, лексичними, фонетичними та морфологічними особливостями. Таким чином, потреба класифікації реалій є цілком зрозумілою, оскільки це дасть можливість охарактеризувати цю специфічну лексику, впорядкувати її, завдяки чому легше буде вирішувати питання щодо відтворення їх при передачі на іншу мову.

В даний час в науковій лінгвістичній літературі представлені різні класифікації реалій за часовими, місцевими, семантичними, граматичними, фонетичними та іншими ознаками.

Тематичну класифікацію слів-реалій ми знаходимо у В. С. Виноградова [2, с. 79]. Він виділяє наступні рубрики:

1. Побутові реалії (житло, одяг, їжа, види праці, грошові знаки, музичні інструменти, народні свята).
2. Етнографічні та міфологічні реалії.
3. Реалії природного світу (тварини, рослини, ландшафт).
4. Реалії державного ладу і суспільного життя (актуальні та історичні).
5. Ономастичні реалії – антропоніми (імена, прізвища відомих особистостей, топоніми, імена літературних героїв інших творів, назви музеїв).
6. Асоціативні реалії – вегетативні символи, анімалістичні символи, колірні символи, фольклорні, історичні та літературно-книжкові алюзії, мовні алюзії. Дана класифікація слів-реалій представляється досить повною, вона охоплює багато сторін життя національної спільноти.

Взявши за основу класифікацію С. Влахова та С. Флоріна, пропонуємо класифікацію українських та німецьких реалій за предметною ознакою, адже предметний поділ реалій включає всі сторони існування побуту певного народу. Сюди відносяться:

1. **Географічні реалії**: назви об'єктів фізичної географії (в українській мові: полонина; в німецькій: *die Hallig*, pl. *Die Halligen* – група проживання острівців в Північному морі).

2. **Етнографічні реалії** (поняття, що належать побуту і культури народу):

- побутові: укр. *вишиванка, плахта*; ніМ. : *das Dirndkleid, Tirolhut*; укр. *галушки, борці*; ніМ. : *Mettwurst* – копчена ковбаса з нежирного м'яса;

- етнічні поняття: укр. *козак; der Wolgadeutsche* (німець Поволжя)

- міри і грошові одиниці: в українській мові – *гривня, копійка*; в німецькій – *der Groschen, Schilling, Gulden, die Marke*; в українській – *метр, десятина*; в німецькій – *der Morgen* – земельна міра, *der Zentner* – 50 кг;

- архітектурні: укр. *мазанка*; нім. *das Fachwerk* (*das Fachwerkhau*);

- найменування понять мистецтва і культури, фольклорні реалії: в українській мові – *гопак, мотанка, Котигорошко*; в німецькій мові – *der Troll, der Kobalt* – гном, домовик, *Heinzelmännchen* – домовик.

3. **Суспільно-політичні реалії**: титули і звання: в укр. – *князь*; в нім. – *der Herzog, der Kaiser, der Junker*; військові реалії: в укр. – *Січові стрільці*; в нім. – *die Bundeswehr, Wehrmacht* – збройні сили фашистської Німеччини; адміністративно-територіальні одиниці: в укр. – *губернія, область, район*; в нім. – *das Bundesland, der Bezirk, die Markgenossenschaft* [8].

В межах часового поділу Р.П. Зорівчак виокремлює власне реалії, що вживаються певним мовним колективом і позначають поняття, що існують в даний час: Верховна Рада, губернатор; в нім. *Bundestag, Bundesrat, Kanzler*; та історичні реалії, що позначають поняття, характерні для минулого певної соціальної групи [4, с. 70]: в укр. – *кріпак, Червона армія, десятина*; в нім. – *der Sturmbahnführer, Kurfürst*.

Місцевий поділ реалій: у площині однієї мови слід розглядати свої і чужі реалії, які, в свою чергу поділяються на національні (відомі всім жителям держави, всьому народу), локальні (належать говірці або діалекту), мікролокальні (характерні для певної місцевості) [3, с. 57].

В площині двох мов реалії поділяють на зовнішні, які не притаманні цій парі мов, як, наприклад «какаду», «кімоно» для української та німецької мов, і реалії, які не властиві одній мові, але існують в іншій («рада» для української та російської мов). Die Drogerie є реалією з точки зору української мови, але для пари англійської та німецької це слово не є реалією. Das Reihnhaus – будинок, що складається з секцій, кожна з яких має свій вхід і номер. В Україні такого роду архітектура не прийнята, але в інших країнах такі будинки існують, для них це не буде реалією.

Розглядаючи декілька мов, можна виділити регіональні реалії («євро» для країн, що прийняли цю валюту як національну) і інтернаціональні, присутні в лексиці багатьох мов, що ввійшли в їх словник, але зберегли вихідне забарвлення (ранчо, текіла) [3, с. 59–65].

Відносно аксіологічного аспекту реалій, ми вважаємо доцільним є розглядати ті реалії, які мають потенціал, тобто виражають ціннісні орієнтації народу-носія мови, сприяють формуванню уявлень про істину, справедливість, свободу. Варто зазначити, що далеко не всі реалії відображають аксіологічну значущість, поняття про цінності категорій, притаманних тому чи іншому народу. Найбільш аксіологічними є власні назви, тобто антропоніми та топоніми. Слушно зауважує Р. П. Зорівчак, що «антропоніми та топоніми сприяють створенню місцевого колориту. Для філолога вони – прекрасний матеріал для пізнання та вивчення структури мови» [4, с. 66]. Антропоніми – це імена історичних осіб, суспільних діячів, письменників, вчених, персонажів художньої літератури, історичні факти, події у житті країни, назви творів літератури та мистецтва, назви суспільних та державних закладів тощо. Так, наприклад: «Aber das änderte wenig daran, daß kaum jemand die Huzulen von ihren Nachbarn, den Ruthenen oder Bojken, unterscheiden konnte oder zur Kenntnis genommen hätte, wo das geographische Zentrum Europas liegt: am Rand nämlich, seit Jahrhunderten am Rand» [7].

Такі реалії виступають не тільки носіями національного колориту певного народу, а й містять в собі аксіологічну ознаку.

Топоніми – це географічні назви, в яких, як у дзеркалі, відображається історія народу, історія заселення території, становлення нації. Це реалії, які пов'язані з певними подіями в житті народу – носіями мови та культури. Їх аналіз дає також цінний матеріал для розуміння ролі даного об'єкту у суспільному житті народу – носія мови, в його історії, культурі, суспільно-політичному житті та господарсько-практичній діяльності. Наприклад: Angesichts der separatistischen Bedrohung und der russischen Aggression haben Dnipropetrowsk, Odessa, Charkiw und andere größere und kleinere Städte ihren ukrainischen Charakter in verschiedener Weise wiederentdeckt und geben dem deutlich Ausdruck [9].

Слова-реалії є невід'ємною частиною лексики будь-якої мови і відображають специфічну картину світу людей, що говорять цією мовою. Важливо не тільки через слово пізнавати культуру, а навпаки, використовувати знання культури, так звані фонові знання для більш повного розкриття значень реалій і забезпечення їх адекватного розуміння.

Кількість реалій, кожна з яких характеризується певною формою, лексичними, фонетичними та морфологічними особливостями, в мові будь-якого народу досить значна, що й зумовило питання щодо їх класифікації. Проаналізувавши різні види класифікацій визначних вчених-дослідників в цій сфері, ми прийшли до висновку, що всі реалії можуть бути об'єднані за денотативною ознакою (тобто визначенням предмету чи факту); за лінгвістичною природою (слова, словосполучення, фразеологізми, речення, комунікативні одиниці); за приналежністю до лексико-семантичної групи; за часовою ознакою (сучасні, історичні); за локальною ознакою (національні, регіональні, локальні, мікролокальні).

Проаналізувавши різні класифікації вчених-дослідників реалій, ми прийшли до висновку, що більшість класифікацій реалій здійснюється за тематичним принципом. Доцільність такого угруповання ґрунтується на традиції загальної та навчальної лексикографії, практиці складання різного роду розмовників, навчальних тематичних словників і словникових розробок (вокабуляром) з окремих тем.

Також нами було виявлено, що найбільшим аксіологічним потенціалом наділені антропоніми та топоніми як частина слів-реалій, оскільки вони сприяють створенню місцевого колориту та несуть в собі аксіологічну ознаку. Аксіологізація мовних реалій як звертання до цінностей культури певної мови та народу є процесом ціннісної орієнтації, що передбачає збагачення знань, розвиток ціннісного становлення і вироблення професійних умінь викладача.

Література:

1. Верещагин Е. М. Язык и культура / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – М. : Русский язык, 2000. – 387 с.
2. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы) / В. С. Виноградов. – М. : Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. – 224 с.
3. Влахов С. Непереводимое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – М. : Международные отношения, 2009. – 360 с.
4. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад / Р. П. Зорівчак. – Л., 1989. – 216 с.
5. Мосиенко Л. В. Лингвокультурологическая проблема классификации реалий / Л. В. Мосиенко. – Вестник ОГУ 11 (2005). – С. 155–161.
6. Томахин Г. Д. Реалии-американизмы / Г. Д. Томахин. – М. : Высшая школа, 1988. – 239 с.
7. Frankfurter Allgemeine Der Mond ist ein Punkt in den Karpaten. <http://www.faz.net/aktuell/feuilleton/buecher/rezensionen/belletristik/der-mond-ist-ein-punkt-in-den-karpaten-1214806.html>
8. Tatsachen über Deutschland. – F. a. M. : Societäts-Verlag, 2005. – 184 S.
9. Zhurzhenko T. Im Osten nichts Neues? http://www.eurozine.com/articles/article_2014-09-19-zhurzhenko-de.html

УДК 811:133.1:81'38:005.571

Ю. Ю. Третьак,

Запорізький національний університет, м. Запоріжжя

ПОРТРЕТУВАННЯ РЕСПОНДЕНТА ЯК ЗАСІБ ЙОГО ЛЕГІТИМАЦІЇ В ЖАНРІ ФРАНЦУЗЬКОГО ГАЗЕТНО-ЖУРНАЛЬНОГО ІНТЕРВ'Ю

Статтю присвячено дослідженню портретування як однієї з легітимаційних стратегій в жанрі французького газетно-журнального інтерв'ю. Розглянуто співвідношення понять «портретування» і «легітимація». Доводиться, що обсяг поняття «портретування» є ширшим за легітимацію, так само, як і легітимація не обмежується портретуван-